

ВОЛИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЛЕСІ УКРАЇНКИ

СМОЛЮК Вадим Іванович

УДК 378.035.4/7:796/799(043)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
САМОСВІДОМОСТІ
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання
різних груп населення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Луцьк - 1999

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Волинському державному університеті імені Лесі Українки, Міністерство освіти України.

Науковий керівник: - доктор педагогічних наук,
професор,

член-кореспондент АПН
України

Нісімчук Андрій

Сергійович,

Волинський державний університет
імені Лесі Українки, завідувач
кафедри педагогіки

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук,
професор

Дем`янчук

Анатолій Степанович,

Рівненський
економіко-гуманітарний інститут,
ректор;

- кандидат педагогічних наук, доцент
Вацеба Оксана Михайлівна,
Львівський державний інститут
фізичної
культури, проректор з наукової
роботи та
зовнішніх зв'язків.

Провідна установа - Національний педагогічний
університет

ім.

М.П.Драгоманова, кафедра фізичного

виховання та
здоров'я, Міністерство освіти
України, м.Київ.

Захист відбудеться “ 16 ” жовтня 1999 р. о 11 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.02 у
Волинському державному університеті імені Лесі Українки
(263000, м.Луцьк, вул. Винниченка, 30).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці
Волинського державного університету імені Лесі Українки
(263025, м.Луцьк, пр. Волі, 13).

Автореферат розісланий “ 15 ” вересня 1999 р.

Вчений секретар спеціалізованої	вченої	ради
Цьось А.В.		

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Формування національної самосвідомості студентів, підготовка їх до виховання учнів - складний, багатогранний процес, який не обмежується традиційними формами розвитку професійних рис вчителів фізичної культури. Реалізацію виховання національної самосвідомості особистості варто систематично здійснювати у процесі навчально-пізнавальної діяльності, коли розвивається світогляд, національно-мовна культура студента, його професійні знання.

Проблема формування національної самосвідомості особистості проходить складний шлях теоретичного осмислення та методичної розробки. Актуальність вирішення проблеми технології професійної підготовки вчителя фізичної культури, якісного формування національної самосвідомості через призму його самовиховання та врахування особливостей інтелектуального розвитку набирає особливої ваги на нинішньому етапі діяльності факультетів фізичної культури.

Теоретичні аспекти концепції дослідження базувались на використанні сучасних наукових першоджерел. Зокрема, у працях П.Кононенка “Українознавство”(1994), Б.Кравченка “Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ століття” (1997), у дослідженні “Українська національна ідея та процес державотворення в Україні” (1998), Д.Тхоржевського “Теоретичні засади виховання національної самосвідомості” (1998) висвітлювались окремі аспекти формування національної самосвідомості особистості, які є основою технології професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури.

Г.Ващенко у роботі “Виховний ідеал” (1987) акцентує увагу на формуванні національної свідомості особистості, враховуючи засади християнської релігії, та аналізує аспекти тіловиховання,

які впливають на формування її професійних рис. Б.М.Шиян, В.Г.Папуша,Є.Н.Пристапа у праці “Теорія фізичного виховання” (1996) обґрунтовують систему підготовки фахівців фізичної культури нового типу, здатних відродити національну школу, збагачену передовою світовою педагогічною думкою. Я.Я.Болюбаш у посібнику “Організація навчального процесу у вищих закладах освіти” (1997) переконує, що навчальний процес у вищому закладі - це система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту професійної підготовки особистості на певному освітньо-кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях звертається увага на загальнопедагогічні аспекти професійної підготовки особистості (І.А.Зязюн, 1989; В.О.Сластьонін, 1991; Б.С.Кобзар, 1994; А.С.Дем'янчук, 1997), на окремі питання професійно-педагогічної спрямованості (О.М.Вацеба, 1999; В.І.Завацький, 1998; О.С.Куц, 1997; Г.В.Ложкін, 1996;), на формування інтересу до професії тренера (Г.Д.Бабушкін, 1992; К.В.Ваганова, 1996; О.Д.Дубогай, 1997 та ін.).

Проте в науковій і методичній літературі практично відсутні дослідження проблеми розвитку національної самосвідомості особистості, нерозроблено структуру та технологію патріотичної підготовки студентів. Це зумовило вибір теми: “Формування національної самосвідомості у майбутніх вчителів фізичної культури”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до пріоритетного напрямку розвитку науки і техніки Міністерства освіти України “Проблема нового змісту та методики навчання і виховання” і НДР Волинського державного університету імені Лесі Українки на 1994-1998 роки “Закономірності виникнення і розвитку

фізичного виховання в Україні (номер держреєстрації 0196 V 006624).

Мета дослідження - теоретико-експериментальне обґрунтування технології підвищення ефективності формування національної самосвідомості у майбутніх вчителів фізичної культури.

Об'єкт дослідження- процес підготовки вчителя фізичної культури.

Предмет дослідження - сучасна технологія формування національної самосвідомості майбутніх вчителів фізичної культури.

Гіпотеза дослідження - якщо в умовах вищої педагогічної школи забезпечити цілеспрямований і системний вплив на розвиток у студентів пізнавально-соціальних мотивів у фізкультурно-виховній діяльності, професійно-значущих знань, вмінь і досвіду формування національної самосвідомості, то процес технології фахової підготовки буде більш результативним, динамічним, об'єктивно реальним.

У відповідності з метою, об'єктом, предметом та гіпотезою дослідження були визначені такі **задачі**:

1. Здійснити історико-системний аналіз досліджуваної проблеми в теорії і практиці роботи вищої школи.

2. Визначити стан та динаміку сформованості національної самосвідомості у майбутніх вчителів фізичної культури.

3. Вивчити і обґрунтувати технологію формування національної самосвідомості студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

4. Дослідно-експериментальним шляхом апробувати ефективність науково-практичних рекомендацій з питань удосконалення формування національної самосвідомості студентів та фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Наукова новизна одержаних результатів:

- удосконалені зміст та структура технології формування національної самосвідомості студентів, які включають такі поняття: “національна самосвідомість”, “національний ідеал”, “народ”, “нація”, “свідомість”, “національно-фізкультурна орієнтація”, “технологія професійної підготовки”;

- обґрунтована структурно-функціональна модель підготовки вчителя фізичної культури до формування національної самосвідомості в учнів; з’ясовані педагогічні умови (застосування у процесі діяльності індивідуально-особистісного підходу, систематизовано структурні компоненти навчально-виховного процесу на основі гуманізації та удосконалення технології формування національної самосвідомості особистості); механізми (розуміння студентом вимог до формування національної самосвідомості, самоаналіз особистісного потенціалу, подолання психологічних перешкод) формування професійно-гуманістичних рис особистості вчителя фізичної культури;

- визначено рівень сформованості професійно-педагогічних навичок майбутніх вчителів фізичної культури та їх готовності до здійснення виховання національної самосвідомості учнів.

Практичне значення одержаних результатів:

- розроблена методика формування національної самосвідомості особистості, що передбачає застосування активних методів навчання, виконання тестових методик, проведення краєзнавчо-туристичної роботи, ділових та рольових ігор, розв’язання наперед заданих професійних ситуацій та виконання самостійних творчих завдань;

- складені методичні рекомендації формування національної самосвідомості особистості студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

Результати досліджень можуть використовуватися при створенні нових навчальних посібників, у процесі викладання загальноосвітніх та фахових дисциплін у вищих закладах освіти та на курсах підвищення кваліфікації з фахових дисциплін, у розробці питань національно-патріотичного виховання особистості, спецкурсів із історії спорту та олімпійського руху, плануванні і прогнозуванні виховної роботи у сучасних умовах діяльності факультетів фізичної культури, у процесі складання навчальних планів, програм.

Запропонована технологія формування національної самосвідомості особистості майбутнього вчителя фізичної культури використовувалась в Інституті здоров'я та фізичної культури молоді ВДУ ім. Лесі Українки та на факультетах фізичного виховання Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка, Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського.

Розроблені нами матеріали, що забезпечують процес формування національної самосвідомості особистості майбутнього вчителя фізичної культури, позитивно оцінені експертами вищих навчальних закладів освіти України.

Особистий внесок дисертанта полягає у розробці і науковому обґрунтуванні технології формування національної самосвідомості особистості та уточненні теоретичних засад розвитку професійних рис у майбутніх вчителів фізичної культури, у виробленні певних науково-методичних рекомендацій, які дозволяють підвищити ефективність виховання національної самосвідомості студентів.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертації доповідались на міжнародних (м.Брест, Білорусія) та всеукраїнських науково-практичних конференціях у містах Луцьку, Рівному, Тернополі; реалізувались через публікації у наукових та науково-методичних виданнях; повідомлялись на

засіданнях лабораторії проблемних технологій та кафедрі педагогіки Волинського державного університету імені Лесі Українки (1994-1998 рр.). Основні положення і результати досліджуваної проблеми використовуються при читанні лекцій дисциплін гуманітарного циклу, на практичних заняттях (психології спорту, теорії і методики фізичного виховання, основ професійної майстерності) для студентів ВДУ ім. Лесі Українки.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані у двох науково-методичних виданнях та в семи статтях у провідних фахових журналах.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Матеріали дослідження викладені на 156 сторінках друкованого тексту, містять 38 таблиць і 2 рисунки. У дисертації використано 184 літературних джерела, з яких 8 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет, гіпотезу і задачі дослідження, окреслено детермінованість проблеми наукового пошуку, сформульовано наукову новизну, розкрито практичне значення, особистий внесок автора, апробацію основних результатів науково-пошукової роботи.

У першому розділі **“Узагальнення історичних джерел та наукової літератури з проблеми дослідження”** подається обґрунтування концепції проблеми дослідження; узагальнення історичних першоджерел відомих мислителів науки; порівняльний огляд історико-педагогічної літератури з проблеми національного виховання особистості. Визначено, що

науковий термін самосвідомість передбачає усвідомлення людиною себе самої як особистості, своїх фізичних і розумових здібностей, вчинків і дій, їхніх мотивів і мети, свого ставлення до зовнішнього світу, інших людей і до самого себе, виступає важливим фактором у формуванні професійних якостей майбутніх вчителів фізичної культури.

У ході проведення дослідження ми спирались на концепцію підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні, враховуючи такі її аспекти:

- удосконалення системи фізкультурної освіти (Я.Я.Болюбаш, Л.В.Волков, Л.В.Денисова, В.І.Завацький, Н.С.Карабанова, О.С.Куц, Т.Г.Овчаренко, Б.В.Сермєєв, Л.П.Сергієнко, А.В.Цюсь, Л.О.Чеханюк, Ю.М.Шкрєбтій, В.Т.Ялович та ін.);

- соціальні проблеми фізичної культури та спорту (О.Д.Дубогай, Л.А.Завацька, В.А.Косяк, М.В.Кричфалуший, А.С.Нісімчук, В.Г. Осінчук, Т.Є.Цюпак, В.П.Фоменко);

- проблеми гуманізації та демократизації фізичної культури та спорту (С.С.Волкова, М.О.Третьяков, Р.З.Поташнюк, В.І.Семеринський, Б.М.Шиян та ін.);

- спорт високих досягнень (В.П.Віндюк, В.О.Кашуба, В.М.Корягін, Л.П.Ляшук, В.Н.Платонов, О.І.Петрик, Ю.М.Салямін, І.А.Терещенко, Т.О.Хабінець та ін.);

- оздоровча фізична культура та рекреація (О.М.Бельський, Ф.П.Ведяєв, Е.С.Вільчковський, Б.П.Грейда, Є.Ю.Дорошенко, В.І.Завацький, Л.Я.Івашенко, К.О.Крапівіна, А.М.Лапутін, Т.О.Лоза, А.І.Папін, М.М.Філіппов, В.А.Цирульников, В.В.Чижик та ін.).

Систематичний аналіз науково-педагогічної літератури показав, що практично відсутні дослідження процесу формування національної самосвідомості особистості вчителя фізичної культури. Важливе суспільне і науково-практичне

значення цієї проблеми і недостатня її розробка у психолого-педагогічній літературі обумовили тему нашого дослідження.

Вивчаючи особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури і спираючись на концептуальні положення наукових досліджень Е.С.Вільчковського, О.Д.Дубогай, В.І.Завацького, Н.В.Кузьміної, Г.В.Ложкіна, Є.Н.Приступи, Б.М.Шияна, було удосконалено сутність та структуру моделі професійної підготовки особистості та технологію формування національної самосвідомості у студентів.

Специфіка національної самосвідомості студентів факультету фізичної культури полягає у тому, що вона не лише відображає об'єкт пізнання, але допомагає ефективно формувати професійні риси особистості. Теоретичне обґрунтування самосвідомості майбутніх фахівців передбачає три основні аспекти:

- знання про власне об'єкт відображення;
- мету, якої бажано досягти шляхом зміни об'єкту відображення у процесі професійної підготовки студентів;
- засоби, що ведуть до досягнення бажаної мети у професійній підготовці особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

Генетичний підхід до аналізу національної самосвідомості особистості передбачає логічний напрямок дослідження, а саме: “етнос”, “народ”, “національна свідомість”, “нація”.

Етнос або етнічна спільнота - це група людей, яка історично склалася й зв'язана спільністю території, де вона формувалася, спільністю мови, культури, побуту й особливостями психічного складу.

Термін “народ” належить до числа широковживаних понять. Лінгвістичне трактування його включає таке розуміння терміну: народ - населення держави, жителі країни.

Термін “нація” належить до числа найважливіших у суспільно-гуманітарній та політичній літературі. В перекладі з латини “нація” означає “плем`я”, “народ”. Нація - це народ, який усвідомив свої основні, найглибші, засадничі інтереси. Кожна нація формується в індивідуальних, саме їй властивих умовах.

Головні чинники, що позначилися на процесі формування національної свідомості українського народу, були такі:

- 1) расовий; 2) геопсихічний; 3) геополітичний; 4) історичний;
- 5) культуротворчий; 6) релігійний.

Національне виховання - це історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь.

Національний виховний ідеал базується на загальнолюдських цінностях і включає в себе ті риси, які відповідають духовності чи звичаям даного народу. Конкретний зміст національного виховного ідеалу залежить від державного устрою, світогляду, релігії і моралі, від рівня розвитку фізичної культури, від національних особливостей народу.

Виховний ідеал - це мета виховання, образ ідеальної людини, на який має орієнтуватись вчитель фізичної культури, виховуючи учнів.

Детермінація поданих вище наукових термінів характеризує наявність різнобічних підходів до формування професійних якостей та національної самосвідомості студентів факультетів фізичної культури.

У другому розділі “**Методи та організація дослідження обраної проблеми**” обґрунтовуються компоненти методики

педагогічного експерименту; подаються основні аспекти організації науково-пошукової роботи відповідно до мети, об'єкта, предмета, задач дослідження.

Для вирішення сформованих задач застосовувались такі методи науково-пошукової роботи: організаційні (порівняльний, комплексний); теоретичні (аналіз психолого-педагогічної літератури, синтез та узагальнення історичного матеріалу); емпіричні (діагностичне анкетування, інтерв'ю, рейтинг, бесіди); обсерваційні (пряме і опосередковане спостереження); прогностичні (шкалювання, комплексний рейтинг, системне узагальнення); експериментальні (констатуючий і формуючий експеримент); праксиметричні (аналіз результатів творчої діяльності вчителів, студентів, учнів); системно-рівневий аналіз (рівні пізнавальної діяльності, системний аналіз, моделювання, прогнозування).

Дослідно-експериментальна робота проводилась із студентами I-IV курсів інституту здоров'я та фізичної культури молоді Волинського державного університету ім.Лесі Українки, на факультетах фізичного виховання Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка і Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського протягом 1995-1998 рр. і охоплювала три етапи науково-педагогічного пошуку.

Перший етап (1995-1996 рр.) – аналітико–констатуючий - пов'язаний з детальним вивченням науково-історичної, психолого-педагогічної, спортивної літератури, формуванням робочої гіпотези, об'єкта і предмета дослідження, обґрунтуванням проблеми, вивченням педагогічного досвіду у сфері виховної діяльності викладачів факультетів фізичної культури.

Другий етап (1996-1998 рр.) – дослідно-експериментальний - визначався розробкою обраної проблеми, обґрунтуванням мети,

гіпотези, базових понять дослідження, узагальненням систематичної виховної діяльності, проведенням констатуючого і формуючого експериментів, аналізом отриманих результатів дослідження, корекцією технології формування національної самосвідомості студентів.

Третій етап (1998-1999 рр. та по даний час) – завершально-узагальнюючий - характеризувався розв’язанням означеної проблеми у теоретичному і практичному планах, підведенням підсумків роботи, статистичною обробкою отриманих даних, осмисленням концептуальних положень дослідження. Зроблено апробацію результатів дослідження та проведено впровадження їх у навчально-виховний процес вищих педагогічних закладів освіти.

У процесі дослідження під нашим керівництвом викладачами педагогічних та спеціальних кафедр Волинського державного університету ім. Лесі Українки, вузів міст Тернополя та Вінниці було організоване систематичне спостереження за 270 студентами та епізодичне – за 317 студентами. Процес формування національної самосвідомості в експериментальних групах (360 респондентів) вивчався впродовж 3-4 років перебування їх у вузівському колективі.

У третьому розділі **“Дослідження стану формування національної самосвідомості майбутніх вчителів фізичної культури”** розкриваються соціально-теоретичні аспекти формування самосвідомості особистості; узагальнюються наукові ідеї з проблеми формування самосвідомості студента; обґрунтовується модульно-рейтингова технологія навчання майбутніх вчителів фізичної культури.

У плані розвитку технології формування національної свідомості передбачені такі аспекти: вчення про структуру і функції наукового знання; обґрунтування вихідних, фундаментальних, загальнонаукових положень (на основі

гіпотез, концепцій, фактів, педагогічних закономірностей); вчення про методи наукового дослідження та обґрунтування практичного досвіду підготовки кваліфікованого вчителя фізичної культури.

Такий підхід до розуміння структурних ланок національної самосвідомості дає підставу конкретизувати основні завдання навчальної діяльності студента, які передбачають розвиток інтелектуальних і творчих здібностей майбутнього вчителя; удосконалення організаційних можливостей фахівців; стимулювання їх інтересу до самоосвіти та самоудосконалення.

Аналіз даних, наведених у табл. 1, дозволяє зробити висновок, що на час проведення дослідження студенти готові до власного індивідуального вибору ідей історично-національної спрямованості м.Луцька на 86,1 %, м.Вінниці - на 83,7 %, м.Тернополя - на 83,6%.

Таблиця 1

Сприйняття історичної інформації про національне
виховання
особистості (n=181, %)

Інформ. про нац. виховання	Студенти м. Луцьк	Студенти м. Вінниця	Студенти м.Тернопіль
Свобода у виборі викор. нац. ідей	86,1	83,7	83,6
Організація навч. на інд. основі	76,2	80,3	72,9
Добров. у виборі форм про викор. історичн.	76,2	76,5	82,4

ідей			
------	--	--	--

Таким чином, на основі одержаних результатів можемо зробити висновок, що майбутні вчителі недостатньо готові до такої діяльності.

У процесі дослідження ми врахували, що професійна підготовка студентів факультетів фізичної культури забезпечується діалектичною обумовленістю поєднання поетапної системи контролю і модульно-рейтингової технології навчання, які спрямовані на фахову і професійну підготовку особистості і передбачають такі аспекти: формування професійних оцінних навичок у студентів; поетапну систему контролю, що спрямована на виявлення рівня знань, умінь і професійної діяльності; модульну технологію навчання; рейтинговий облік знань студентів факультетів фізичної культури.

У четвертому розділі дисертації **“Реалізація механізму формування національної самосвідомості особистості”** проведено обґрунтування технології національної самосвідомості у майбутніх фахівців фізичної культури; узагальнюється система формування гуманістичних якостей у студентів; подається реалізація моделі національної самосвідомості особистості у процесі туристичної діяльності.

Аналіз результатів проведеного дослідження показав, що студенти володіють педагогічною термінологією, теоретично правильно обґрунтовують залежність між рівнем сформованості гуманістичного виховання і формуванням національної самосвідомості. Позитивно оцінюється серйозне ставлення студентів до проблеми формування національної самосвідомості. На це вказує майже повна відсутність неправильних відповідей у третьокурсників після проведення формуючого експерименту (табл.2).

Таблиця 2

Якість знань студентів, які впливають на
формування самосвідомості (n=122, %)

	Одержано відповідей, %					
Курс	правильних повних		правильних неповн.		неправильних	
	конста т.	форм.	конста т.	форм.	конста т.	форм.
I	-	31,2	21,6	34,7	78,4	34,1
II	29,4	45,7	33,9	39,2	41,2	15,1
III	42,8	48,1	44,4	50,2	12,8	1,7

Результати проведених нами педагогічних спостережень, індивідуальних та колективних бесід, інтерв'ю зі студентами, наведених в табл. 3, дали змогу зробити висновки про динаміку формування національної самосвідомості студентів факультетів фізичної культури.

Узагальнення даних дослідження переконує, що ефективність проведеної нами роботи в експериментальних групах постійно зростала. Рівень національної самосвідомості в експериментальній групі збільшувався від другого до четвертого курсів так: на другому - 3,7% в 1998 р.; на третьому- 3,1% в 1998 р.; на четвертому - 5,0% у 1998 р. В контрольних групах показники децю зменшились.

Таблиця 3

Динаміка розвитку національної самосвідомості студентів
(n=122, %)

Групи	Курси, роки					
	II		III		IV	
	1996	1998	1996	1998	1996	1998
Експер	64,0	67,1	69,7	73,4	78,9	79,9
Контр.	36,0	32,9	30,3	26,6	21,1	16,1

У процесі формуючого експерименту ми спирались на ідеї, які подані Є.Н.Приступою та В.С.Пилатом, про традиції української національної фізичної культури та їх вплив на формування національної самосвідомості. У процесі пошуково-туристичної роботи виявили, що фізичне виховання є невід'ємною органічною частиною національної культури.

Досліджуючи обрану проблему, ми вивчали вплив засобів фізичного виховання на формування національної самосвідомості. Українська національна фізична культура досліджувалась в трьох аспектах: фізична культура як процес раціонально організованої діяльності; фізична культура як сукупність “предметів”, які репрезентують певні цінності для національного виховання; фізична культура як засіб формування національної самосвідомості особистості.

У п'ятому розділі **“Аналіз та узагальнення результатів дослідження”** подаються дані про використання результатів наукового пошуку в навчальному процесі; обґрунтовується їх практичне значення у професійній підготовці студентів факультетів фізичної культури. Отримані три групи даних: підтверджуючі (1 група); дані, що доповнюють існуючі розробки (2 група); абсолютно нові результати з даної проблеми (3 група).

У процесі дослідження одержані дані узагальнювались, що дозволило обґрунтувати та практично апробувати структурно-функціональну модель підготовки вчителя фізичної культури до формування національної самосвідомості в учнів;

з'ясувати вплив педагогічних умов та особливості їх застосування у процесі навчально-пізнавальної діяльності студентів. На основі математичної обробки результатів експерименту систематизовано закономірності теоретичних засад формування національної самосвідомості особистості, аргументовано їх практичне використання у професійному становленні майбутнього вчителя.

У ході науково-пошукової роботи порівнювались існуюча та запропонована нами методика формування національної самосвідомості особистості, постійно фіксувались результати проведення експерименту на основі проміжних зрізів знань, які визначали рівень та якість засвоєння студентами факультету фізичної культури спеціальних та загальноосвітніх знань, умінь та навичок під час вивчення ними профільюючих дисциплін. Отримані результати піддавались статистичній обробці та порівнювались.

Проводячи формуючий експеримент, ми для студентів експериментальної групи застосовували систему теоретичних і практичних завдань, необхідних у розвитку національної самосвідомості особистості. Узагальнення даних досліджень переконує в тому, що в експериментальних групах 33,4% студентів проявляють стійкі переконання у формуванні національної самосвідомості та гуманістичному ставленні до однокурсників і старших у виконанні конкретних доручень професійного спрямування. Середній бал, що припадає на одного студента експериментальної групи, становить 4,48, а контрольної – 4,21. Частина майбутніх фахівців 19,8% не проявляли себе з позитивної сторони, вони є резервом для підвищення ефективності професійної підготовки особистості. Виявилось, що у контрольних групах кількість таких студентів становила 28,6%, що вказує на об'єктивність у проведенні формуючого експерименту.

Вчені Е.С.Вільчковський, В.І.Завацький, О.С.Куц у своїх дослідженнях довели, що виховні функції у структурі професійної діяльності викладачів не є рівнозначними. Причому на різних етапах дидактичної діяльності значимість виховних функцій може змінюватись. Цей факт спонукав нас визначити опорні коефіцієнти кожної функції (на рівні першокурсника, на проміжному рівні та на рівні випускника факультету фізичної культури).

У процесі проведення дослідження виявили, що формування національної самосвідомості студентів спирається на професійно-педагогічне спілкування, яке включає такі основні компоненти:

- моделювання обміну інформації викладачів і студентів у процесі підготовки і проведення занять - 73,6 %;
- організацію безпосереднього спілкування у навчально-виховному процесі - 63,9 %;
- передбачення особливостей спілкування у процесі формування національної самосвідомості студентів - 58,7 %;
- аналіз здійснюваної системи спілкування на конкретному рівні навчально-пізнавальної діяльності - 49,3 %.

Узагальнення результатів проведеного дослідження показує, що студенти розуміють - базовим компонентом всіх ланок освіти є українознавство, яке виступає могутнім засобом формування у майбутніх вчителів фізичної культури національної самосвідомості. Виховання національної свідомості і самосвідомості у студентів – складова і невід’ємна частина вирішення стратегічної проблеми підготовки національних педагогічних кадрів. Майбутні вчителі фізичної культури 97,6% свідомо обґрунтовують важливість професійного вміння у проведенні виховної роботи з питань національного самовиховання учнів. За результатами формуючого експерименту 37,3% студентів відмітили в себе високий рівень

такої професійної підготовки; 43,7 % майбутніх вчителів вказали на добрий рівень такої підготовки; 19,0% виявили сумнів у добрій підготовці, вказавши, що їх професійні можливості знаходяться на середньому рівні.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що студенти експериментальних груп виявили велику активність, самостійність у навчально-пізнавальній діяльності, яка тісно пов'язана з проблемою формування національної самосвідомості в учнів, показали здатність здійснювати національне виховання особистості на високому професійному рівні.

ВИСНОВКИ

1. Узагальнення історичних аспектів проблеми передбачає логічне формування національної самосвідомості особистості майбутнього вчителя фізичної культури в умовах діяльності закладів вищої педагогічної освіти, є необхідною ланкою навчально-виховного процесу, що забезпечує реалізацію технології професійної підготовки вчителя, зумовлює процес інтеграції навчальних дисциплін.

2. Структурна модель технології професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури - це складна динамічна система, елементи якої об'єднані конкретною дидактичною метою, і яка передбачає такі параметри: “національне виховання”, “національна ідея”, “національна самосвідомість”, “фізкультурно-спортивна підготовка”, “краєзнавчо-туристична робота”, кожен з яких має свій науково-практичний зміст і власне діалектичне об'єднання.

3. Рівень сформованості національної самосвідомості майбутніх вчителів фізичної культури вимагає значного удосконалення і має певні резерви для підвищення її

ефективності. Найкраще сформовані параметри “відповідальність за доручену справу”, “свідоме навчання”, “свідоме тренування”, “свідоме вивчення традицій минулого”, “розуміння національної ідеї”, що зумовлено набутим досвідом спортивної діяльності студентів та специфікою навчання на факультетах фізичної культури, врахуванням особливостей найменш сформованих понять: “систематичність національного мислення”, “сприйняття наукової інформації”, “використання гуманістичної інформації”.

4. Динаміка окремих показників національної самосвідомості майбутніх фахівців фізичної культури постійно змінюється у відповідності до курсу навчання. За параметрами “етнос”, “народ”, “національна свідомість”, “нація” спостерігається зниження засвоєння рівня знань з першого до третього курсу, після чого настає систематична стабілізація. Параметр “самосвідомість” постійно зростає у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

5. Технологія формування національної самосвідомості особистості майбутнього вчителя фізичної культури передбачає врахування умов, етапів, механізмів реалізації та методики навчально-спортивної роботи.

Умови процесу формування національної самосвідомості студента передбачають індивідуально-особистісний підхід; структурування навчально-виховного процесу факультету фізичної культури на основі співпраці, співтворчості, взаємного збагачення у засвоєнні патріотичних знань, постійне стимулювання студентів до самовиховання, самоаналізу, вдосконалення самосвідомості, врахування педагогічного впливу на майбутнього вчителя.

Етапи формування національної самосвідомості особистості студента факультету фізичної культури: сприйняття та самоаналіз наукової інформації національного спрямування;

реалізація мотиваційно-ціннісного ставлення до краєзнавчо-туристичної роботи; використання обґрунтованої моделі професійної підготовки вчителя фізичної культури; набуття досвіду педагогічної діяльності під час навчання у вузі; стимулювання студентів до удосконалення самовиховання і вироблення системи логічного мислення.

Механізми реалізації формування національної самосвідомості особистості: свідоме сприйняття студентом вимог педагогічної діяльності; власний самоаналіз особистісного педагогічного потенціалу; подолання певних моральних труднощів; систематичне усунення психологічних бар'єрів засобами творчої навчально-пізнавальної діяльності та наукових пошуків.

6. Методика формування національної самосвідомості особистості майбутнього вчителя фізичної культури передбачає застосування активних форм навчання, виконання раціональних тестових дидактичних завдань, проведення ділових та рольових ігор, вирішення професійних ситуацій, спрямованих на формування національної самосвідомості особистості учня.

7. В результаті проведеного дослідження з проблеми формування національної самосвідомості майбутніх вчителів фізичної культури виявилось, що у процесі реалізації формуючого експерименту рівень національної свідомості студентів зріс в експериментальних групах на 27,3%. Ці дані підтвердились виконанням завдань навчально-пізнавальної діяльності, підвищенням досягнень у спортивній підготовці, реалізацією теоретичних надбань національного спрямування у вихованні учнів під час проведення педагогічної практики.

Проведене нами дослідження не вичерпує розкриття всіх питань даної проблеми, тому подальше вивчення її буде сприяти удосконаленню технології формування національної самосвідомості особистості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Смолюк В.І. Формування національної самосвідомості у студентів факультетів фізичної культури // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. - Луцьк: Вежа, 1999. - №1. - С. 47-50.

2. Смолюк В.І. Технологія фізичного виховання особистості студента // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. - Луцьк: Вежа, 1998. - №2. - С. 51-52.

3. Смолюк В.І. Розвиток самосвідомості у студентів факультету фізичної культури // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. - Луцьк: Вежа, 1998. - №8. - С.

4. Смолюк В.І. Соціально-теоретичні аспекти формування самосвідомості студентів факультету фізичної культури // Педагогічний пошук. - Луцьк, 1999. - №2. - С.20-22.

5. Смолюк В.І., Нісімчук К.О. Гуманістичні погляди дослідників Західної діаспори // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. - Луцьк: Вежа, 1999. - №1. - С. 90-91.

6. Смолюк В.І. Педагогічний контроль - базовий елемент навчального процесу // Проблеми педагогічних технологій. - Луцьк: ВАД, 1997, Випуск 2. - С.71-73.

7. Смолюк В.І., Іванців О.Я. Економічна освіта особистості в навчальному процесі вузу// Проблеми педагогічних технологій. - Луцьк: ВАД, 1997, Випуск 1. - С.71-74. (у спіавт., авторських 0,3 д.а.).

8. Нісімчук К.О., Мельник Т.В., Ройко Л.Л., Смолюк В.І., Савчук С.І. Історичні аспекти гуманізації освіти/ Навч. посібник. - Луцьк, 1995. - 28 с. (0,3 д.а. авторських).

9. Нісімчук К.О., Смолюк В.І., Онищук П.В. Педагогічні аспекти гуманітарної та економічної освіти/ Наукове видання. - Луцьк: Вежа, 1996. - 58 с. (1,2 д.а. авторських).

АНОТАЦІЇ

Смолюк В.І. Формування національної самосвідомості майбутніх вчителів фізичної культури. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 - Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. - Волинський державний університет ім. Лесі Українки, Луцьк, 1999.

У дисертації модернізовано зміст та структуру національної самосвідомості особистості майбутнього вчителя фізичної культури. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено технологію професійної підготовки студентів, формування у них національної самосвідомості у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Встановлено, що технологія формування у них національної самосвідомості базується на основі використання активних методів навчання, систематичної краєзнавчо-туристичної роботи, вирішенні професійних ситуацій.

Ключові слова: національна самосвідомість, технологія професійної підготовки, національне виховання, гуманізація навчання.

Smoluk V.I. Formation of future physical culture teachers' national self-consciousness. - Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate in Physical Training and Sport (speciality 24.00.02 - Physical Culture, Physical Education of different souci groups). Volyn State University named after Lesya Ukrainka, Lutsk, 1999.

In dissertation the structure and subject of future physical culture teacher's personality's national self-consciousness is modernized. Theoratically substantiated and experimentally checked up the students' professional training technology of formation their national consciousness in study-cognitive activity. It's established that formation of national self-consciousness's technology is based on the usage of active methods of learning, systematic ethnology-tourist activity, solving professional situations.

The scientific term self-consciousness forsees persons' understanding of themselves, their physical and mental abilities actc and actions, their motives and aims, attitude to outworld, another people and themselves is an important factor in forming professional qualities of future physical culture teachers.

Specific features of national self-consciousness of physical culture department students is not only in reflecting an object of cognition but in helping to form professional features of a personality. Theoratical substantiation of self-consciousness forsees three main aspects:

- knowing an object of reflecting itself;
- the aim which is wanted to reach in changing the object of reflecting in the process of professional training of students;
- measures which lead to achieving the wanted object in professional training of the future physical culture teachers' personality.

Genetic approach to analysis of self-consciousness of the pesonality forsees the logic direction of the research : “ people”, “self-consciousness”, “nation” etc.

National self-consciousness of future physical culture teacher technology foresees taking into consideration certain conditions, stages mechanisms of realization and educational sport work's methodics.

Conditions of forming students' national self-consciousness process foresee individual and personal approach structuring of educational process in physical culture department on the basis of co-operation mutual enrichment in taking patriotic knowledge, constant stimulating students to self-education, self-analysis improving of self-consciousness accounting of pedagogic influence upon future teacher.

In the process of research data were generalized and it allowed to substantiate and practically approve structural and functional model of physical culture teachers' training for pupils' national self-consciousness formation to ascertain the influence of pedagogical conditions and peculiarities of their application in the process of educational and cognitive activity of the students. On the basis of mathematical analysis of experiment's results it is systematized law-governed nature of theoretical basis of personality's national self-consciousness, given reasons for their practical usage in the professional formation of future teacher.

In the process of research was compared existing and offered methodics of forming person's national self-consciousness, the results of conducting the experiment were constantly fixed on the basis of intermediate cuts of knowledge which determined the level and quality of physical culture faculty students' ,special and general educational knowledge, skills and abilities during learning characterizing subjects. Received results were statistically analyzed and compared

Conducting the forming experiment we used for experiment group students system of theoretical and practical tasks which are necessary for development of person's national self-consciousness.

Generalizing of research facts convinced that 33,4 % of experimental group's students showed stable conviction in formation of national self-consciousness and humanistic relations with colleagues and teachers in fulfilling certain professional tasks.

Stages of formation of student's person national self-consciousness in physical culture department: taking and analysis of scientific information of national content; realization of motive and valuable attitude to ethnography and tourist work usage of substantiated model of physical training teachers' professional training; taking an experience of pedagogical activity during educational process in high school; stimulating students to improve self-educational process and forming the system of logic thinking.

Mechanism of realization the national self-consciousness formation: understanding by the students demands to their pedagogical activity; their own analysis of the personal pedagogic potential; certain moral difficulties.

Methodics of forming national self-consciousness future physical training teacher's personality foresees usage of active educational forms, fulfilling of test educational tasks, etc.

The key words: national self-consciousness, technology of professional training, national education, humanisation of learning.

Смолюк В.И. Формирование национального самосознания будущих учителей физической культуры. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 - Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. - Волынский государственный университет им. Леси Украинки, Луцк, 1999.

В диссертации модернизирована структура и содержание национального самосознания личности будущего учителя физической культуры. Теоретически обоснована и

экспериментально проверена технология профессиональной подготовки студентов, формирование у них национального самосознания в процессе учебно-познавательной деятельности. Установлено, что технология формирования у них национального самосознания базируется на основе использования активных методов обучения, систематической краеведческо-туристической работы, решении профессиональных ситуаций.

Ключевые слова: национальное самосознание, технология профессиональной подготовки, национальное воспитание, гуманизация обучения.